

صحیفه سجاده انجیل اهل بیت است / اخلاق کاربردی در صحیفه سجاده

صحیفه سجاده به «اُخت القرآن» و «انجیل اهل البیت» و «زبور آل محمد(ص)» و «صحیفه کامله» تعبیر شده است. صحیفه سجاده را باید به عنوان بزرگترین عمل اجتماعی زمان و موقعیت امام سجاد(ع) معرفی کرد.

صحیفه سجاده به «اُخت القرآن» و «انجیل اهل البیت» و «زبور آل محمد(ص)» و «صحیفه کامله» تعبیر شده است. صحیفه سجاده را باید به عنوان بزرگترین عمل اجتماعی زمان و موقعیت امام سجاد(ع) معرفی کرد.

کتاب صحیفه سجاده یکی از ارزنده ترین منابع شیعه است که امام سجاد معارف اسلامی را در قالب دعا و نیایش عرضه داشته است. شهید سید محمد باقر صدر(ره) می گوید صحیفه سجاده را باید به عنوان بزرگترین عمل اجتماعی زمان و موقعیت امام(ع) معرفی کرد. از صحیفه سجاده، که سند آن به امام زین العابدین (ع) منتهی می شود، به «اُخت القرآن» و «انجیل اهل البیت» و «زبور آل محمد(ص)» و «صحیفه کامله» تعبیر شده است. فصاحت و بلاغت صحیفه حاکی از آن است که نمی تواند کلام غیرمعصوم(ع) باشد. چنانکه وقتی آیت الله مرعشی نجفی(ره) صحیفه سجاده را به عنوان هدیه برای «طنطاوی»، مفسر قرآن، ارسال می کند، طنطاوی می گوید: این کتاب را فوق کلام مخلوق و دون کلام خالق دیدم.

میلاد با سعادت امام زین العابدین بهانه ای شد تا تامل دوباره ای بر روی برخی از مفاهیم صحیفه سجاده داشته باشم. برای این منظور به سراغ حجت الاسلام احمد غلامعلی عضو هیئت علمی دانشگاه قرآن و حدیث و هم چنین حجت الاسلام والمسلمین احمد عابدی، رئیس دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم رفتیم تا نظر ایشان را در مورد موضوعاتی مانند نگاه اخلاقی امام سجاد(ع) در صحیفه سجاده و همچنین تبیین جایگاه امامت در این کتاب شریف جویا شویم. متن زیر مشروح گفتگوی مهر با این کارشناس دینی است.

حجت الاسلام احمد غلامعلی در مورد زمانه امام سجاد و چگونگی انتقال معارف به صورت دعا گفت: این موضوعات از جمله موضوعاتی است که همواره به آن پرداخته می شود. اما یکی از موضوعاتی که هنوز نیاز به تامل دارد کتاب صحیفه سجاده است که متأسفانه بیشتر به عنوان کتاب دعا به آن نگاه شده است و در کلیات از آن گذشته ایم. در حالی که باید صحیفه سجاده در موضوعات متخلف و میان رشته ای مورد توجه قرار گیرد و متناسب با نیاز امروز جامعه از آن طرح هایی استخراج شود.

وی در خصوص موضوع اخلاق در صحیفه سجاده توضیح داد: اخلاق معمولاً در جامعه ما به عنوان اخلاق توصیه ای است. یعنی مثلاً توصیه می شود که دروغ نگوئید. ما باید صحیفه سجاده را از نگاه اخلاق کاربردی مورد توجه قرار دهیم. یعنی کاری کنیم که بتوانیم بر اساس صحیفه سجاده برای اقشار مختلف به صورت جداگانه اخلاق را احصا کنیم و این اخلاق را کاربردی کنیم. حضرت سجاد یک معدن آموزه های اخلاقی و عرفانی را برای ما گذاشته ولی این معدن همچنان بکر است.

این کارشناس دینی گفت: چند دعای صحیفه به طور خاص به مباحث اخلاقی اشاره دارد که مهمترین آن دعای بیستم، دعای مکارم الاخلاق است. نکته لطیفی که در سراسر دعای مکارم الاخلاق دیده می شود این است که نقطه تعادل اخلاق کجاست؟ مثلاً عبادت خیلی خوب است ولی ممکن است آسیب همین عبادت عجب و غرور باشد. در دعای مکارم الاخلاق هم به اخلاق اشاره شده و هم به آسیب هایی که ممکن است داشته باشد اشاره شده است.

وی افزود: شما فکر نکنید که اخلاق نمی تواند آسیب داشته باشد. اتفاقاً از همان ناحیه اخلاقی ممکن است به ما آسیب وارد شود. فردی ممکن است بسیار متدین باشد اما در عین حال متکبر یا خودپسند باشد. این موضوعات را امام سجاد(ع) خیلی دقیق در دعای مکارم الاخلاق مطرح کرده اند.

این استاد دانشگاه با اشاره به دعای هشتم صحیفه سجاده گفت: عنوان این دعا استعاذه است. استعاذه به معنای پناه بردن است. مثلاً به خدا از شر شیطان پناه می بریم. حضرت در این دعا از ناخوشی ها و اخلاق نکوهیده به خداوند پناه می برد. من به برخی از جملات این دعا اشاره می کنم. در ابتدای این دعا آمده است «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَيْجَانِ الْحِرْصِ» خدایا به تو پناه می برم از اینکه حرص من فوران کند. ما در زندگی نیاز به حرص داریم و اگر حرص نباشد دیگر تلاشی برای زندگی انجام نمی گیرد. اما باید توجه داشت که جایی حرص مذموم است که زیاد از حد شود.

حجت الاسلام غلامعلی ادامه داد: حضرت می فرماید «أَوْ تَقُولَ فِي الْعِلْمِ بَغْيٌ عِلْمٌ» خدایا به تو پناه می برم بخاطر چیزی که نمی دانم ولی در مورد آن اظهار علم کنم. لذا در روزگار ما فراوان دیده می شود که کسانی در مورد مسائل مختلف دانشی ندارند ولی در هر موردی سخن می گویند.

وی افزود: حضرت به ظرفیت افراد توجه می کند. ما برای بالا بردن ظرفیت جامعه خود چه کرده ایم؟ مثلاً تعریف برای کسی که خود را نساخته باشد چه آسیب خواهد داشت؟ حضرت می فرماید «وَلَا تَرْفَعْنِي فِي النَّاسِ دَرَجَةَ الْاِحْطِطَنِيِّ عِنْدَ نَفْسِي مِثْلَهَا» یعنی خدایا هیچ درجه ای از من را بین مردم بالا مبر جز آنکه مرا معادل آن منزلت و مزیت، در نزد خودم پست گردانی. یعنی خود را بشناسم و بدانم که آن تعریفی که مردم می کنند واقعی نیست.

این کارشناس دینی در خصوص مباحث امامت در صحیفه سجاده توضیح داد: بحث امامت هم در صحیفه سجاده مورد بررسی قرار گرفته و هم بصورت مستقل توسط امام سجاد(ع) به آن پرداخته شده است. یعنی حضرت به نوعی صحبت می کنند

که افرادی که جایگاه امامت را نمی شناسند، قانع شوند.

وی ادامه داد: در صحیفه سجاده چند نکته در بحث امامت وجود دارد. یکی در دعای دوم است که درباره پیامبر اکرم(ص) است که در آنجا خصلت هایی که ذکر می شود در مورد اهل بیت هم صادق است.

عضو هیئت علمی دانشگاه قرآن و حدیث گفت: یکی از موارد دیگر دعای چهارم است. در دعای چهارم حضرت ابن بحث تابعین پیامبران را مطرح می کند. کانه حضرت خود را دیده و در حال بیان ویژگی های خود است.

این کارشناس دینی درخصوص در دعای چهل و هفتم که برای روز عرفه است، اظهار داشت: در این دعا حضرت اهل بیت را معرفی می کند تا به امام زمان(عج) می رسد. مثلاً حضرت می فرماید خدایا ولی خود را توفیق ده به شکر این نعمت که او را برای ما امام و پیشوا کردی و ما نیز نصیب کن که شکر این نعمت را به جا آوریم. لذا حضرت می فرماید اینکه من امام دارم نیازمند شکرگذاری است.

وی ادامه داد: امام از خدا می خواهد «و آتِه مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا» یعنی امامت باید آن سلطنت یاری کننده باشد و امام در همه وجوه زندگی ما غالب باشد.

غلامعلی ادامه داد: حضرت می فرماید: «اللَّهُمَّ فَأَوْزِعْ لَوْلِيكَ شُكْرَ مَا أَنْعَمْتَ بِهِ عَلَيَّ، وَ أَوْزِعْنَا مِثْلَهُ فِيهِ، وَ آتِه مِنْ لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَصِيرًا، وَ اقْتَحِ لَهُ فُتْحًا يَسِيرًا، وَ أَعِنِّهِ بِرُكْنِكَ الْأَعَزِّ، وَ اشْدُدْ أَرْزَهُ، وَ قَوِّ عَضُدَهُ، وَ رَاعِهِ بِعَيْنِكَ، وَ احْمِهِ بِحَقْظِكَ وَ انصُرْهُ بِمَلَأِكَتِكَ وَ امْدُدْهُ بِجُنْدِكَ الْأَعْلَبِ.» یعنی پس ولی خود را الهام کن تا شکر این نعمت بگزارد، و ما را نیز الهام کن که نعمت وجود او را سپاس گوئیم و او را به فیروزی از جانب خود نصرت کن، و کار او را به آسانی بگشای و به پشتیبانی محکم خود او را مدد فرمای و پشت او را قوی کن و بازوی او را نیرومند گردان، و او را به دیده رعایت خود نگران باش و در کنف حمایت خود نگهدار، و به فرشتگانش یاری کن و به سپاه نیرومند خویش مدد ده.

وی در پایان گفت: کارآیی امام این است که باید کتاب خدا را بر پا بدارد و دین را زنده نگه دارد و در برابر ظالمین بایستد و معالم دین را به ما نشان دهد، که به اینها نیز در صحیفه سجاده مورد اشاره واقع شده است.

حجت الاسلام والمسلمین احمد عابدی، رئیس دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم در مورد ویژگی های صحیفه سجاده گفت: صحیفه سجاده به عنوان زبور آل محمد(ص) شهرت دارد ولی صحیفه سجاده همان طور که در ابتدای آن آمده ۷۵ دعا از امام زین العابدین(ع) است در حالی که صحیفه سجاده ای که در دسترس ماست شامل ۵۴ دعاست، یعنی ۲۱ دعا کم است. این باعث شده که عده ای از علما به دنبال آن ۲۱ دعا را پیدا کنند.

وی ادامه داد: مرحوم شیخ حر عاملی صاحب کتاب وسائل الشیعه به این کار همت گماشت و حتی بیشتر از ۲۱ دعا پیدا کرد و کتابی نوشت بنام صحیفه سجاده ثانیه یعنی دومی. بعد از شیخ حر عاملی، علامه افندی شاگرد علامه مجلسی در قرن یازدهم به دنبال این کار رفت که دعاها را جدیدی علاوه بر دعاها را شیخ حر عاملی دست پیدا کرد و کتابی نوشت به نام صحیفه سجاده سویم.

رئیس دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم گفت: بعد از علامه افندی مرحوم حاج میرزا حسین نوری پدر استاد آقا شیخ عباس قمی صاحب مفاتیح، استاد ایشان دنبال آن ۲۱ دعا گشت، یک دعاها را جدیدی پیدا کرد یک کتابی نوشت بنام صحیفه سجاده چهارمی. بعد از ایشان مرحوم ملا محسن امین جبل عاملی صاحب کتاب اعیان الشیعه هم دنبال آن ۲۱ دعا می گشت، دعاها را جدیدی از امام چهارم پیدا کرد و کتابی بنام صحیفه سجاده پنجم را نوشت. بعد از ایشان مرحوم کربلایی علی تبریزی دنبال آن ۲۱ دعا می گشت، یک دعاها را جدیدی پیدا کرد یک کتابی نوشت به نام صحیفه سجاده ششم. بعدش شیخ هادی مکفر دنبال آن ۲۱ دعا می گشت یک دعاها را جدیدی پیدا کرد و کتابی نوشت به نام صحیفه سجاده هفتم. آقا شیخ آقابزرگ تهرانی استاد امام دنبال همان ۲۱ دعا می گشت، یک دعاها را جدیدی پیدا کرد کتابی نوشت به نام صحیفه سجاده هشتم. یعنی الان ما ۸ صحیفه سجاده داریم.

این کارشناس دینی ادامه داد: آنچه در دسترس عموم مردم است همان صحیفه سجاده اول است که ۵۴ دعا دارد. دعاها را که در صحیفه سجاده اول است در صحیفه سجاده دوم نیست. صحیفه سجاده دوم یک دعاها را دارد غیر از صحیفه سجاده اول و دعاها را در صحیفه سجاده اولی و دومی هست که در سومی نیست. سومی دعاها را جدیدی دارد. دعاها را که در صحیفه اول و دوم و سوم هست در چهارم نیست. صحیفه چهارم دعاها را جدیدی دارد. الان ما هشت صحیفه سجاده داریم که هر کدام دعاها را امام زین العابدین(ع) را دارند. مثلاً دعای ابو حمزه ثمالی که در ماه رمضان می خوانند متعلق به امام سجاد(ع) است ولی در صحیفه سجاده نیست. اینها دعاها را هستند که در صحیفه دوم تا چهارم هستند. در صحیفه اول این دعاها نیست.

حجت الاسلام عابدی با بیان اینکه یکی از امتیازات ویژه شیعه نسبت به ادیان و مذاهب دیگر کتابهای دعاها را است، گفت: این تعداد دعاها را که در شیعه وجود دارد در هیچ دین و مذهبی نیست. سیصد کتاب شبیه مفاتیح در میان تراث ما وجود دارد که بعضی ها چاپ شدند و بعضی ها هم خطی هستند. این نشان می دهد که در شیعه چقدر دعا فراوان است. جای تأسف این است که مسیحی ها معمولاً دعا ندارند و روزهای یکشنبه که به کلیسا می روند یک شعر دانتی را می خوانند. شعر دانتی، شعری است در مدح خدا که از یونان باستان است. یک شعر دارند در مدح خدا و با این یک شعر چقدر فلسفه درست کردند. چقدر مکتبهای تربیتی درست کردند و دارند دنیا را می گیرند. ما شیعیان این همه کتاب دعا داریم ولی کار تحقیقی و پژوهشی درباره این دعاها به ویژه صحیفه سجاده کم انجام دادیم.